

УДК 001.8+502.3 (99)

АНТАРКТИЧНИЙ ТУРИЗМ У ЗАРУБІЖНИХ ПУБЛІКАЦІЯХ ЗА 1991-2005 РОКИ

А.П. Федчук

*Національний антарктичний науковий центр МОН України,
бульв. Тараса Шевченка, 16, Київ, 01601, Україна, science@uac.gov.ua*

Реферат. Здійснено огляд зарубіжної англомовної наукової літератури з проблематики антарктичного туризму, опублікованої за 1991-2005 рр. На основі аналізу обсягів та динаміки виходу публікацій, виявлено хвилеподібну зацікавленість наукової спільноти до зазначеної проблематики: пік першої хвилі – 1994-1996 рр., другої – 2004 р. Методами наукометричного аналізу структуровано 410 записів масиву бібліографічних даних за вказаний період. Показано, що більше половини джерел представлено на засіданнях Консультативних нарадах Договору про Антарктику. За основними аспектами проблематики виділено 12 напрямів дослідження. Обсяг та динаміка публікацій з екологічних аспектів розвитку туризму узгоджується з тенденцією загальної екологізації наукових досліджень в Антарктиці. Водночас, виявлено відмінність у структурі публікацій за аспектами проблематики антарктичного туризму і світової антарктичної науки в цілому: встановлено, що питанням правового регулювання туристської діяльності та її відповідності основним документам Системи Договору про Антарктику присвячено понад 20% публікацій. Окреслено значний пласт неопрацьованих питань та намічені тенденції диверсифікації напрямів дослідження. Показано важливість зростання науково-практичних розробок конструктивного характеру з чітко вираженою географічною складовою, їх значення для складання планів управління територіями і вдосконалення регіональної туристської політики. Окремо висвітлено результати досліджень, пов'язані з районом наукових інтересів України в Антарктиці.

Антарктический туризм в зарубежных публикациях за 1991-2005 года. А.П. Федчук

Произведен обзор зарубежной англоязычной научной литературы по проблематике антарктического туризма за 1991-2005 гг. На основе анализа объемов и динамики выхода публикаций, выявлена волнообразная заинтересованность научного сообщества к указанной проблематике: пик первой волны – 1994-1996 гг., второй – 2002 г. Методами наукометрического анализа структурировано 410 записей массива библиографических данных за выделенный период. Показано, что больше половины источников представлено на Консультативных совещаниях Договора об Антарктике. По основным аспектам проблематики выделено 12 направлений исследований. Объем и динамика роста исследований по экологическим аспектам развития туризма согласовывается с тенденцией общей экологизации научных исследований в Антарктике. В то же время, выявлены отличия в структуре публикаций по аспектам проблематики антарктического туризма и мировой антарктической науки в целом: установлено, что вопросам правового регулирования туристской деятельности и ее соответствия основным документам Системы Договора об Антарктике уделено более 20% публикаций. Вскрыт значительный пласт неотработанных вопросов и намечены тенденции диверсификации направлений исследований. Показано важность научно-практических разработок конструктивного характера с четко выраженной географической составляющей, их значение для составления планов управления территориями и усовершенствования региональной туристской политики. Отдельно освещены результаты исследований, связанных с районом научных интересов Украины в Антарктике.

The Antarctic tourism in foreign publications for 1991-2005 by A.P. Fedchuk

The review of the foreign English-language scientific literature on the Antarctic tourism problematic for 1991-2005 is made. On the basis analysis of volumes and dynamics of an output publications, wavy interest of scientific community to the specified problematic is revealed: peak of the first wave - 1994-1996, the second - 2002. It is structured 410 records of a bibliographic database for the allocated period with the help of bibliometrics analysis methods. It is shown, that the greatest numbers of sources are submitted at the Antarctic Treaty Consultative Meetings. According to the basic aspects of a problematic the 12 researches directions are allocated. The volume and dynamics growth of researches on ecological aspects of tourism development is coordinated with the tendency of the general ecologization scientific researches in Antarctic Region. At the same time, it is revealed the differences in structure publications on aspects of problematic of the Antarctic tourism and a world Antarctic science. It is established, that legal regulation questions of tourist activity and its conformity to the basic documents of Antarctic Treaty System are given more than 20 % of publications. The significant layer of unfinished questions is discovered and tendencies of researches directions diversification are planned. The value of constructive character scientific-practical development with a well-defined geographical component is shown and its significance for sites management plans composition and improvement the regional tourist policy are described. Results of the researches connected with the area of scientific interests of Ukrainian in Antarctic are separately covered.

Key words: Antarctic tourism, recreational researches, bibliometrics methods, publications grouping, human geography

1. Вступ

Сучасні наукові дослідження в Антарктиці спрямовані не тільки на вирішення фундаментальних завдань науки, що сьогодні набули глобального значення, а й на вузькогалузеві науково-практичні розробки, пов'язані з конкретними видами діяльності людини в антарктичному регіоні. Так, за останні 15 років у світовій науковій літературі серед широкого спектру гуманітарних досліджень полярних регіонів планети чітко виокремилась різноаспектна проблематика міжнародного антарктичного туризму (АТ). Наразі це єдина комерційна діяльність в регіоні, площею близько 10 % планетарного суходолу. Питання туризму і недержавної діяльності в Антарктиці, з огляду на високі темпи росту (Федчук, 2005), включені до порядку денного щорічних Консультативних нарад сторін Договору про Антарктику (КНДА). Актуальність подібних досліджень для нашої держави зумовлена туристськими відвідуваннями станції Академік Вернадський, динаміка яких за перше десятиліття діяльності України в Антарктиці набула безпрецедентних масштабів (Fedchuk, 2004). Це закладає об'єктивні передумови для започаткування вітчизняних (україноцентричних) досліджень АТ, яким безумовно повинні передувати узагальнення та систематизація світового масиву публікацій із обраної проблематики.

У вітчизняній (включаючи радянській період) науковій літературі питання АТ висвітлені поверхнево, що пояснюється обмеженим доступом вчених до літературних джерел і не усвідомленням даної проблематики як актуальної. Після 1991 року в Україні та в країнах СНД опубліковано незначну кількість праць, що містять відірвані відомості з проблематики АТ. В абсолютній більшості це супутні за характером викладу матеріалу (в межах одного-двох абзаців) одноразові згадування про той чи інший аспект АТ.

З огляду на це, в даній статті аналізуються зарубіжні (головним чином англомовні) публікації, що складають сьогодні потужний масив різномірної несистематизованої інформації. У бібліометричних дослідженнях зарубіжної літератури екологічного змісту (Videnina, Rybachuk, 2004) та сучасних тенденцій розвитку закордонних досліджень Антарктики (Віденіна, 2005), проблематика досліджень, пов'язаних з туристською (рекреаційною) діяльністю в антарктичному регіоні не відображена.

Таким чином, метою роботи є висвітлення напрямів та тенденцій зарубіжних наукових досліджень з проблематики антарктичного туризму із застосуванням методів наукометричного аналізу бібліографії за найбільш активний період її продукування. Особлива увага приділена опрацюванню результатів досліджень, що стосуються району наукових інтересів України в Антарктиці.

2. Джерельна база та методика дослідження

Аналіз публікацій з проблематики АТ здійснювався за бібліометричними методиками (Рибачук, Віденіна 2000; Videnina, Rybachuk, 2004; Віденіна, 2005), а також за методикою проведення наукометричного аналізу публікацій з рекреаційної географії, що запропонована в роботі (Бейдик, 2001).

Джерельну базу наукометричного аналізу складають бібліографічні огляди з проблематики АТ, що періодично публікуються у спеціалізованих реферативних виданнях (Antarctic bibliography, 1997; АТСМ papers, 2002; Bibliography, 2002). З метою максимально повного охоплення джерел, здійснювався пошук бібліографічних джерел за допомогою пошукових систем електронних баз даних. Застосування багатофункціонального пошукового апарату електронних баз даних дозволило оперативно відсіяти видання, присвячені Антарктиці в цілому, туристські путівники, довідково-популярну літературу, художньо-мистецькі, газетні та інші масові видання ненаукового змісту, що у даній роботі не розглядалися. Для складання бібліографічних списків наукових статей за основні обрано спеціалізовані бази даних "Scirus" (www.scirus.com) та ScienceDirect (www.sciencedirect.com), пошук в електронному каталозі яких дозволив отримати значну частину бібліометричних характеристик, у тому числі супровідну реферативну інформацію.

Зібраний бібліографічний матеріал структурно згрупований по розділах: (1) дисертації; (2) монографії, у тому числі колективні, а також частини монографій та збірники наукових праць; (3) публікації у наукових періодичних виданнях: статті та короткі повідомлення, включаючи огляди конференцій і монографій; (4) матеріали конференцій; (5) бібліографічні видання. Зведено до мінімуму кількість тих публікацій, що лише частково стосуються АТ, або присвячені іншій (суміжній) проблематиці, але мають теоретико-методичне значення для наукових досліджень і практичної реалізації туристської діяльності в Антарктиці. До цієї групи входять публікації, що висвітлюють питання розвитку туризму в Арктиці.

3. Результати дослідження

3.1. Структура бібліографічного масиву

Оброблено 410 бібліографічних записів за період 1991-2005 рр. В першу чергу опрацьовано результати систематичних досліджень, скоординованих на міжнародному рівні. Проаналізовані джерела, що регулярно представляються національними центрами антарктичної діяльності і міжнародними організаціями на КНДА у вигляді інформаційних і робочих матеріалів, а також матеріалів експертних нарад. Поки що була проведена лише одна експертна нарада з питань туризму і недержавної діяльності в Антарктиці (23-25 березня 2004 року, м. Тромсьо, Норвегія). Інформаційні матеріали і матеріали експертних нарад мають довідковий характер на відміну від робочих матеріалів, які, як правило, містять результати міжсесійних робочих груп, є предметом обов'язкового обговорення і прийняття відповідних рішень на чергових КНДА.

Усі матеріали КНДА розглядаються як первинне і офіційне джерело результатів наукових досліджень та іншої діяльності в Антарктиці. Недоліком матеріалів КНДА є те, що вони малодоступні для широкого загалу дослідників, оскільки мають характер службової міжнародної документації, друкуються обмеженим тиражем і, як правило, англійською мовою (Рибачук, Віденіна, 2000).

Всього було проаналізовано 238 бібліографічних записів матеріалів КНДА: 48 робочих і 164 інформаційних матеріалів, 26 матеріалів експертної наради. Із 46 держав, що є Сторонами Договору про Антарктику, лише 19 займаються дослідженнями тих чи інших аспектів АТ. Велика Британія є автором і співавтором 42 матеріалів КНДА, США – 27, Нова Зеландія – 18, Австралія та Аргентина – по 17, Франція – 13, Німеччина – 10, Чилі – 9, Норвегія – 8, Італія – 6, Іспанія – 4, Росія – 3, Канада та Японія – по 2, Бразилія, Уругвай, ПАР та Румунія – по 1. Також один документ подано від України на 28-й КНДА. Таким чином, у географічному розрізі головними центрами підготовки джерел стосовно АТ є Європа (88 матеріалів КНДА); на Австралію та Нову Зеландію припадає 35 матеріалів КНДА, Північну Америку (29), Південну Америку (28), Азію (2) та Африку (лише 1).

На обсяги публікацій суттєво вплинуло створення у 1991 році Міжнародної асоціації антарктичних туроператорів (МААТО). Асоціація здійснює компіляцію статистичних даних, оцінку ретроспективного, поточного та перспективного розвитку АТ. Статистика, підготовлена МААТО визнана фахівцями найбільш змістовною базою даних з діяльності туризму в районі дії Договору про Антарктику. Загалом на КНДА Асоціація подала 60 матеріалів звітного характеру. Іншими міжнародними організаціями, що подають на розгляд КНДА матеріали з проблематики АТ є Коаліція Антарктики і Південного океану (підготовлено 24 матеріали природоохоронного змісту, пов'язані з туризмом); а також Комітет менеджерів національних антарктичних програм (8 матеріалів з питань безпеки і логістики АТ).

Найбільшу джерельну базу, після КНДА, складають публікації у наукових журналах та серійних виданнях. Загалом проаналізовано понад сто бібліографічних записів наукових статей, коротких повідомлень, оглядів монографій та конференцій. Найбільше публікацій міститься у журналах "Polar Record" (26 публікацій), "Annals of Tourism Research" (20 публікацій; імпаکت-фактор журналу у 2004 році склав 0.550) та "Tourism Management" (8 публікацій; імпакт-фактор – 0.259). На ці три видання припадає більше половини статей, присвячених проблематиці АТ. Також за досліджуваний період вийшли друком 22 монографії і

збірника наукових праць, що повністю чи частково висвітлюють питання АТ. Захищено 11 дисертацій, з них у Великій Британії – 6, Новій Зеландії – 3 та дві в Австралії. Роботи стосуються головним чином питань менеджменту АТ та екологічних аспектів туристської діяльності в регіоні.

3.2. Динаміка публікацій

Розподіл публікацій по роках показано на рисунку 1. Середня кількість публікацій на рік коливається на рівні 20-25 одиниць. Разом з тим наведений графік показує хвилеподібну зацікавленість наукової спільноти до проблематики АТ. Пік першої хвилі припадає на 1994-1996 рр. Виявлено, що окремий номер “Annals of Tourism Research” (том 21, вип. 2 за 1994 рік) повністю присвячений питанням АТ і містить 12 наукових статей та короткі повідомлення. З 1997 року кількість друкованої продукції спадає, проте вже з 2000 року спостерігається нова хвиля зацікавленості фахівців до проблем АТ. Суттєве зростання кількості публікацій у 2004 році пов’язане з проведенням у рамках системи Договору про Антарктику міжнародної наради експертів з питань туристської та недержавної діяльності в Антарктиці (державами і міждержавними організаціями підготовлено 26 матеріалів).

Характерно, що короткі повідомлення у журналах припадають на першу половину означеного періоду, а монографії, навпаки, починають виходити майже щорічно, починаючи з 1995 року. Критичні огляди на монографії друкуються у журналах через рік-два після виходу відповідних книг, що вказує на повільне опрацювання наукової літератури вченими. Наукові статті стабільно друкуються у кількості 5-7 одиниць щороку; 10 і більше статей нараховано тільки у 1994 та 1996 роках. Як видно з графіку (рис. 1), значна, а у більшості випадків переважаюча, частка публікацій належить матеріалам КНДА (за означений період нарада не проводилась тільки у 1993 році).

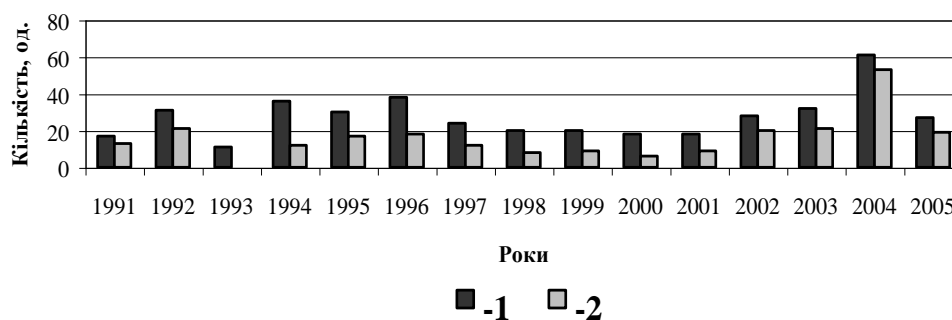

Рис. 1. Динаміка публікацій по роках: всі видання (1); частка матеріалів КНДА (2)

3.3. Аналіз проблематики досліджень

Виявлені публікації згруповано за дванадцятьма аспектами проблематики (рис. 2). Найбільша кількість науково-практичних розробок представлена у блоці з двох аспектів проблематики – екологічні дослідження та питання правового регулювання.

Екологічні дослідження включають питання потенційного кумулятивного впливу туристів на екосистеми найбільш відвідуваних територій; забезпечення фонових даних щодо особливо вразливих територій; специфіки застосування туроператорами прийнятих на КНДА процедур оцінки впливу на навколишнє середовище. Аналіз обсягів та динаміки зростання публікацій з екологічних аспектів АТ узгоджується з процесом екологізації як загальної тенденції наукових досліджень в Антарктиці (Віденіна, 2005).

Водночас, виявлена у даній роботі структура публікацій за аспектами проблематики АТ відрізняється від такої для світової антарктичної науки в цілому, зокрема у частині правового регулювання. Так, якщо в антарктичній літературі загалом спостерігається незначна кількість робіт стосовно аналізу положень Протоколу про охорону навколишнього середовища до

Договору про Антарктику, то у дослідженнях з проблематики АТ питанням відповідності принципам Протоколу присвячено понад 20% публікацій.

У проблематиці АТ специфічною є публікації, присвячені розробці інструктивних положень (керівних принципів) з різних видів діяльності, а також правил поведінки на окремих чітко визначених місцях. У цьому контексті особливого значення набувають науково-практичні розробки з планування дій у надзвичайних ситуаціях; механізмів забезпечення та відшкодування пошуково-рятувальних та медико-евакуаційних заходів і пов'язаних з цим питань страхування; підвищення рівня безпеки і самодостатності подорожей; питання безпечного судноплавства круїзних суден у приантарктичних водах. Виконанню поставлених завдань сприяють публікації з питань уніфікації збору та обробки статистичних даних, стандартизації звітності; розробки методик централізованого збору даних і єдиної системи, що інтегрувала б отриману інформацію і забезпечувала її широке і своєчасне поширення.

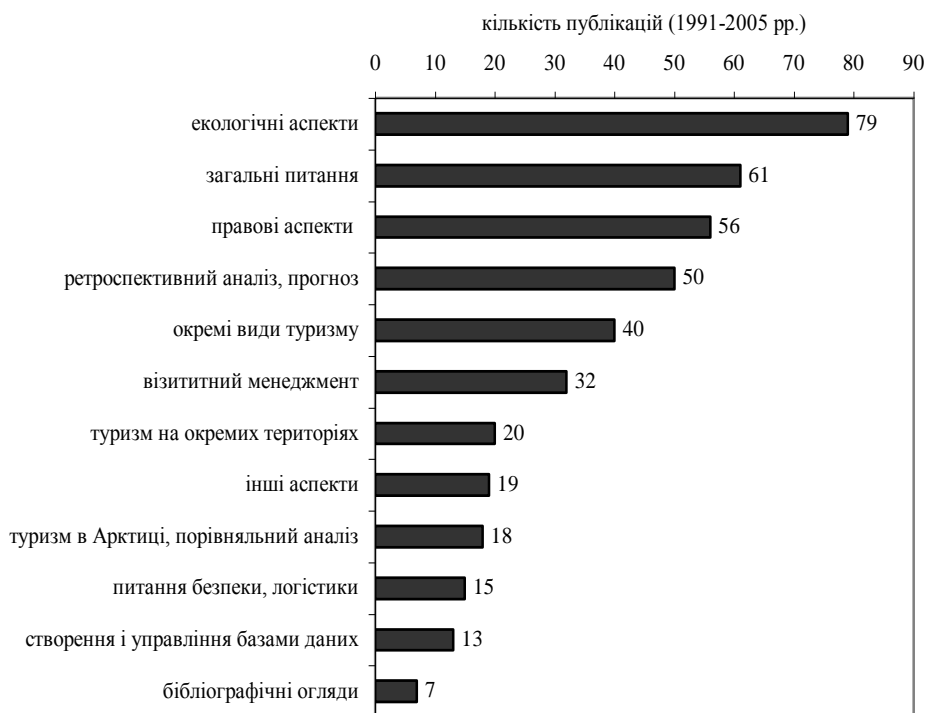

Рис. 2. Розподіл публікацій за аспектами проблематики (1991-2005 рр.)

Значна частина публікацій, присвячена загальним питанням (61 публікація, з них матеріалів КНДА – 39, інших видань – 22), поверхнево окреслює проблематику АТ, висвітлюючи її фактологічними описами, що ґрунтуються на офіційних національних звітах. Виклад матеріалу здійснюється, головним чином, на фоні загальних відомостей щодо правової системи Договору про Антарктику. До групи “інші аспекти” віднесено епізодичні публікації, зміст яких значною мірою не відповідає жодному з виділених аспектів проблематики АТ; це малочислені публікації, присвячені оцінці туристських ресурсів, економічному аналізу ефективності (прибутковості) АТ, його медико-фізіологічним аспектам, взаємодії туризму і науки та питанням екологічної освіти під час подорожі.

4. Зарубіжні дослідження в районі наукових інтересів України в Антарктиці

Окрему групу зарубіжних публікацій складають роботи, в яких досліджуються питання оптимізації розвитку туризму в районах діючих наукових станцій. Такі науково-практичні

розробки зумовлені, крім потенційних екологічних ризиків туристської діяльності, ще й можливим її негативним впливом на режим виконання наукових програм.

Результати першого і поки що єдиного дослідження туризму, що стосується виключно району наукових інтересів України в Антарктиці, висвітлено у публікації (Enzenbacher, 1994). В роботі зібрано багаторічний об'ємний статистичний матеріал стосовно усіх туристських візитів на станцію Фарадей за період з 1968 по 1993 роки; наведені основні переваги та недоліки розвитку туризму на наукових антарктичних станціях; проаналізовано і обґрунтовано ефективність туристської політики Британської антарктичної служби щодо жорсткого обмеження ненаукових відвідувань станції.

У монографії (Gildea, 1998), присвяченій розвитку альпінізму в Антарктиці, подано хронологію гірських сходжень з 1817 по 1997 роки; вміщено карти гірських масивів та основних підкорених вершин в Антарктиці, у тому числі в районі Антарктичного півострова. До видання включено інформацію про гірські сходження персоналу української станції у 1996-1997 роках на вершини Демарія (638 м), Мілл (735 м), Скотт (880 м), Пірі (1900 м) та Шеклтон (1465 м), виконані з метою розробки доступних маршрутів через порізаний вивідними льодовиками гірський масив Землі Грейама.

Серед останніх досліджень слід виділити роботу (Naveen, 2003), у якій наводяться статистичні викладки кількості відвідувачів і розподілу висадок туристів на острів Пітерман, станцію Академік Вернадський та острови Ялур за 14 сезонів впродовж 1989-2003 рр. Проаналізовано (а для острова Пітерман додатково зображено ще й картографічно) видове різноманіття цих територій та їх чутливість до можливих змін навколишнього середовища. З 2003 року розпочато проведення цілеспрямованої програми моніторингу навколишнього середовища на острові Пітерман, що за кількістю туристських відвідувань посідає шосте місце у переліку територій Антарктичного півострова.

З огляду на те, що більшість територій району наукових інтересів України в Антарктиці, як і весь Антарктичний півострів в цілому, інтенсивно відвідуються туристами, результати, висвітлені у наведених публікаціях ґрунтовно і всебічно не розкривають процес туристського освоєння Антарктики. Відтак вони повинні бути продовжені, у тому числі за рахунок вітчизняних досліджень.

5. Обговорення результатів

Значна кількість джерел, внесених до групи висвітлення загальних питань вказує на слабку розробленість проблематики АТ в цілому, не зважаючи на виявлену її багатоаспектність.

Проте вже у найближчий час варто очікувати поглиблення і подальшу диверсифікацію напрямів досліджень. З огляду на загальну тенденцію екологізації антарктичних досліджень, в перспективі зростатиме кількість науково-практичних розробок конструктивного характеру, що спрямовані на вирішення конфліктних ситуацій між науковою і природоохоронною діяльністю, з одного боку, та комерційними інтересами туроператорів з іншого. Подальший розвиток світової індустрії туризму в сучасних умовах глобалізації активізує дослідження з проблематики АТ як нового сегменту туристського ринку з його споживчими перевагами, технологіями обслуговування та принципами візитного менеджменту.

Зважаючи на формування такого соціального замовлення значення досліджень з чітко вираженою географічною складовою зростатиме, оскільки застосування географічного підходу до вирішення порушених завдань дозволить виявити закономірності формування територіальної організації АТ, дослідити ефективність його функціонування та розвитку, виробити нові підходи до складання планів управління територіями та слугуватиме базою для наукового обґрунтування регіональної туристської політики.

Разом з тим, значна частина літературних джерел, у тому числі дисертації, що присвячені різним аспектам проблематики АТ, вже містять елементи географічного дослідження, а окремі праці є оригінальними географічними розробками. Аналіз тематики досліджень у зарубіжній географії дозволяє виділити окремі розробки з оцінки рекреаційного потенціалу геолого-

геоморфологічних об'єктів – природних геологічних відслонень, а також спеціально складених вченими кам'яних пірамід з репрезентативними зразками гірських порід і скам'янілостей (Areas, 1995); та еколого-географічної експертизи полярної рекреації (Kriwoken, 2000).

Серед оригінальних зарубіжних географічних розробок слід виділити комплексний багаторічний аналіз рекреаційної діяльності за 1989-2003 рр. на окремих територіях Антарктичного півострова, що активно відвідуються туристами (Naveen, 2003). Монографія містить значний статистичний матеріал; в роботі оцінено видове різноманіття територій і їхню вразливість до можливих змін у навколишньому середовищі, що можуть бути викликані рекреаційною діяльністю. Описано вибір індикаторних видів, контрольних і експериментальних колоній тварин; стратегію обліку чисельності популяцій; обґрунтовано необхідність проведення довгострокового моніторингу на ключових ділянках; розроблено цілу серію оригінальних картографічних матеріалів.

Показовим прикладом використання відібраної та ретельно проаналізованої географічної інформації є робота (Ciaruta, 1997), в якій на основі виявлених особливостей району розташування польської наукової станції Арцтовскі розроблено спеціальний туристський маршрут (екологічну стежку) з метою мінімізації антропогенного впливу на навколишнє середовище та контролю за пересуванням туристів прилеглою територією. Заслугує на увагу також робота (Davis, 1999), в якій запропоновано шкалу рекреаційних можливостей територій як інструменту класифікації циклів рекреаційних занять, що адаптований для потреб управління рекреаційною діяльністю в Антарктиці.

Разом з тим, кількість подібних науково-прикладних розробок недостатня для вирішення нагальних питань розвитку та управління АТ; у першу чергу відчутно бракує спеціальних досліджень з картографування туристської діяльності, застосування ІС-технологій для наукових досліджень та практичних потреб організації туризму.

6. Висновки

У статті висвітлено проблематику досліджень антарктичного туризму. Вперше в Україні складено повний бібліографічний список зарубіжних публікацій з даної проблематики за 1991-2005 рр. Встановлено, що прерогативою КНДА – основної структурної складової бібліографічного масиву даних – є вирішення кола організаційно-правових питань, пов'язаних головним чином з розробкою механізмів правового регулювання АТ, екологічним та візитним менеджментом, уніфікацією статистичних звітів та стандартизацією баз даних АТ, а також питаннями безпеки, логістики та страхування АТ. У інших виданнях, головним чином у наукових статтях, переважають дослідження з екологічної оцінки рекреаційної діяльності в Антарктиці, ретроспективні дослідження АТ, покомпонентний аналіз та розвиток туризму на окремих територіях, а також порівняльний аналіз арктичного та антарктичного туризму.

Оцінка обсягів та динаміки зростання масивів бібліографічної інформації з екологічних аспектів досліджень АТ узгоджується з процесом екологізації як загальної тенденції наукових досліджень в Антарктиці. Водночас, у роботі виявлено відмінність у структурі публікацій за аспектами проблематики антарктичного туризму і світової антарктичної науки в цілому. Показано, що питанням правового регулювання туристської діяльності у відповідності до основних документів Системи Договору про Антарктику присвячено понад 20% публікацій.

Загалом, дослідженням АТ все ще властива відсутність потужної концептуальної і теоретичної бази. Незважаючи на значну кількість публікацій за останні 15 років, що вийшли за кордоном, проблематика АТ не представлена у достатній мірі у реферованих географічних журналах, а її вивченням займається відносно незначна кількість дослідників.

Отримані у роботі результати доцільно враховувати при формуванні державної політики щодо регулювання туризму в регіоні наукових інтересів України в Антарктиці.

Література

Бейдик О.О. Рекреаційно-туристські ресурси України: Методологія та методика аналізу, термінологія, районування: Монографія. – К.: Видавничо-поліграфічний центр “Київський університет”, 2001. – 395 с.

Віденіна Н.Г. Сучасні тенденції наукових досліджень Антарктики (наукометричний аналіз) // Український антарктичний журнал. – 2005. – № 3. – С. 162-170.

Рибачук В.П., Віденіна Н.Г. Література по Антарктиці у фондах Національної бібліотеки України імені В.І. Вернадського (Бібліографічний огляд) // Бюлетень УАЦ. – Вип. 3. – Київ, 2000. – С. 272-323.

Федчук А.П. Історико-географічний аналіз та сучасна компонентна структура антарктичного туризму // Економічна та соціальна географія. – 2005. – № 55. – С. 304-311.

Antarctic bibliography: Volume 24. – Edited by Stuard G. Hibben, Washington: Library of Congress. – 1997. – 523 p.

Areas of geologic interest in the Antarctic Peninsula, and tourism: a case for compatibility: Information Paper IP-068, Agenda item 7, XIX ATCM (8 - 19 May 1995, Seoul, Korea). – Seoul, 1995. – 3 p.

ATCM papers, discussions, & recommendations relating to tourism and non-governmental activities: Information Paper IP-052 XXV ATCM, Agenda Item ATCM 11 (10-20 September 2002, Warsaw, Poland). – Warsaw, 2002. – 6 p.

Bibliography of publications by staff/naturalists/Lecturers involved in tour activities in Antarctica, 1991-2001 // Information Paper IP-071, XXV ATCM (10-20 September 2002, Warsaw, Poland). – Warsaw, 2002. – 12 p.

Ciaputa P., and Salwicka K. Tourism at Antarctic Arctowski Station 1991-1997: policies for better management // Polish Polar Research. – 1997. – Vol. 18, Issue 3-4. – P. 227-239.

Davis P.B. Beyond guidelines: a model for Antarctic tourism // Annals of Tourism Research. – 1999. – Volume 26, Issue 3. – P. 516-533.

Enzenbacher D. J. Tourism at Faraday Station: An Antarctic case study // Annals of Tourism Research. – 1994. – Volume 21, Issue 2. – P. 303-317.

Fedchuk A. The Tourist activity ecomonitoring in the Antarctic Peninsula region // Second Ukrainian Antarctic Meeting (2UAM2004): "Antarctic Peninsula: key region for Environment change study" (June 22-24, Kyiv, Ukraine). – Kyiv, 2004. – Abstracts. – P. 45.

Gildea D. The Antarctic Mountaineering Chronology. – Fyshwick, Australia: Paragon Printers. – 1998. – 110 p.

Kriwoken L. K., Rootes D. Tourism on ice: environmental impact assessment of Antarctic tourism // Impact Assessment and Project Appraisal. – 2000, Vol. 18, № 2. – P. 138-150.

Naveen R. Compendium of Antarctic Peninsula visitors sites: A Report to the Governments of the United State and the United Kingdom. 2nd Edition. – Chevy Chase (Maryland, USA): OCEANITES, Ins. – 2003. – 381 p.

Videnina N.G., Rybachuk V.P. Trends in foreign researches of environmental changes at Antarctic Peninsula (Scientometric analysis) // Second Ukrainian Antarctic Meeting (2UAM2004): "Antarctic Peninsula: key region for Environment change study" (June 22-24, Kyiv, Ukraine). – Kyiv, 2004. – Abstracts. – P. 46.